

JOLANTA KUR-KONONOWICZ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9107-4790>

Uniwersytet Rzeszowski

SPECYFIKA METAFORYZACJI KONCEPTÓW ZJAWISKO PRZYRODY W ROSYJSKIM DYSKURSIE POETYCKIM (MODELOWANIE METAFORYCZNE) — ZIMA

THE SPECIFICITY OF THE METAPHORIZATION OF THE PHENOMENON NATURE CONCEPTS
IN THE RUSSIAN POETIC DISCOURSE (METAPHORICAL MODELING) — WINTER

The aim of the article is to analyze the methods of metaphorizing the concept of NATURE PHENOMENON that characterizes WINTER in the Russian poetic discourse. The following concepts are subject to description: SNOW, BLIZZARD (SNOWFLAKE), FROST, HOARFROST, ICE, SNOWDRIFT, HAIL, WINTER (СНЕГ, ВЬЮГА, ПУРГА, МЕТЕЛЬ, БУРАН, МОРОЗ, ИНЕЙ, ЛЁД, СУГРОБ, ГРАД, ЗИМА). The subject of the analysis is the so far not studied specificity (modeling) of combinatorics of metaphorical patterns in poetic texts in semantic and cognitive terms. The material for analysis consists of 172 metaphorical expressions (conceptual metaphors). The source domain was used as the basis for metaphorical modeling, and therefore the division of conceptual metaphors into anthropomorphic, zoomorphic, phytomorphic, naturomorphic and artifactual (object) metaphors was used. The result of the article is the distinction of mono- and polymetaphores containing an incorporation and correlation metaphorical model (single- and different-type binary and tertiary models).

Keywords: metaphorical modeling, cognitivism, NATURE PHENOMENON concept, conceptual mono and polymetaphor, incorporation and correlation, binary and tertiary metaphors (models)

WSTĘP

Ogrom literatury podejmującej problemy metaforyki w pełni odpowiada roli, jaką odgrywa ona w języku i życiu. Wychodzimy z założenia, że metafora jest wciąż tajemnicą i że największe odkrycia z nią związane jeszcze nie miały miejsca¹.

¹ В. Петров, *Метафора: от семантических представлений к когнитивному анализу*, „Вопросы языкознания” 1990, nr 1, s. 145.

Jak powszechnie wiadomo, podstawą metaforyzacji jest analogia², będąca jednym ze sposobów kreatywnego myślenia. Jak zauważono, metafora umożliwia rozpatrywanie mniej znanego w terminach bardziej znanego, dzięki czemu rzeczywistość opisana w tekście staje się bardziej zrozumiała³.

Nie bez wpływu na to zjawisko pozostaje fakt, że metafora jest jednostką wtórnej nominacji. Podstawową funkcją myślenia językowego, rezultatem tego procesu pozostaje nominacja, czyli nazywanie, tworzenie znaczeń (piszą o tym na przykład Marina Arutyunova, Jelena Kubriakova, Weronika Telia, Anna Ufimtseva). W poezji występuje szczególny rodzaj nominacji, chociażby ze względu na to, że nominantem, a właściwie renominantem, jest nie pojedynczy wyraz, lecz całościowy tekst⁴. U podstaw nominacji poetyckiej (powtórzonego nazywania realiów) znajduje się funkcja konceptualizacji (upojęciowienia), ściśle powiązana z nadaniem postaci słownej obrazowi kształtującemu się w ludzkiej świadomości⁵.

Nie od dziś wiadomo, że metafora wywołuje w świadomości określony łańcuch skojarzeń wychodzący od podstawowego obrazu⁶ leksykalnego. Stwierdzono, że obrazy mają naturę sensoryczną, czyli wszystko, co czujemy, postrzegamy, wyobrażamy sobie, jest odzwierciedlane w naszej świadomości właśnie w postaci obrazów (Lew Wy-

² Nawet w powszedniej świadomości jest obecne nieświadome pojęcie podobieństwa przedmiotów oraz cech (З. Резанова, *Метафорический фрагмент внутренней формы языка* // Т. Банкова, В. Палагина (ред.), *Актуальные проблемы дериватологии, мотивологии, лексикографии*, Издательство Томского университета, Томск 1998, s. 19).

³ Ф. Анкерсмит, *История и тропология: взлёт и падение метафоры*, Прогресс-Традиция, Москва 2003, s. 85.

⁴ Metafora stanowi w zasadzie zwięzły tekst, który uruchamia odpowiednią ramę języka. Tak w przypadku metafory ŻYCIE TO DROGA powstają skojarzenia, że może chodzić o drogę lądową, wodną lub powietrzną, że można po niej poruszać się pociągiem, samolotem, taksówką, może być scharakteryzowana (zapyłona, kamienista) lub wywoływać pewne emocje (smutna, wesoła, męcząca) (Н. Кузьмина, *Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка*, Издательство уральского университета, Екатеринбург 1999, s. 197).

⁵ Ю. Казарин, *Поэтический текст как уникальная функционально-эстетическая система*, Издательство уральского университета, Екатеринбург 2001, s. 13.

⁶ Ze względu na to, że termin „obraz” ma wiele znaczeń, w konsekwencji następuje rozmycie granic tego pojęcia. Obraz najczęściej definiujemy jako sposób przedstawienia czy sztukę opisu (В. Шкловский, *В чём особенность искусства? Собрание сочинений в трёх томах*, Художественная литература, Москва 1974, s. 505).

gotski, Aleksandr Luriya). Tak rozumiany obraz może zostać wyrażony werbalnie. Metafora, ze względu na to, że należy do środków obrazowych, pomaga tworzyć (a przez to i wyrażać) obraz literacki, ubierając go w słowa⁷.

Metafora pozwala uzmysłowić fenomen semantyki słowa, bowiem w przypadku metaforyzacji zachodzi proces niezwykle złożony pod względem semantycznym. Zwraca uwagę szczególnie zamierzone nieprawdopodobieństwo metafory wynikające ze sprzeczności sensu metaforycznej nazwy oraz znaczenia słowa bazowego. To właśnie w kontekście słowa przekraczają granice pola terminologicznego, tracą jednoznaczność, stają się bardziej abstrakcyjne, nieokreślone semantycznie, zwiększa się zakres ich znaczenia⁸.

Stosuje się pięć sposobów badania metaforyzacji: interakcjonistyczny (Ivor Richards, Max Black, Monroe Beardsley, Zofia Mitošek), porównawczy (Andrew Ortoni, George Miller), pragmatyczny (John Searle, Donald Davidson), hermeneutyczny (Paul Ricoeur) i kognitywny (Earl Makkormak, George Lakoff, Mark Johnson, Elżbieta Tabakowska). Przedstawiciele tego ostatniego kierunku twierdzą, że system myślenia człowieka jest z natury metaforyczny, zaś metafora stanowi klucz do zrozumienia myślenia i sposobów tworzenia zarówno narodowego, jak i uniwersalnego obrazu świata⁹.

W niniejszym artykule metafora jest interpretowana jako werbalno-mentalna konstrukcja kognitywna i lingwokulturowa. Przedmiotem opisu są metafory konceptualne, które rozumiemy jako pewien wzorzec (inwariant) abstrakcyjny, tworzony zawsze od nowa poprzez jego „wypełnienie” określonymi wyrażeniami metaforycznymi (wariantami).

Metafora konceptualna jest przenośnią, w której jeden pomysł (domena pojęciowa) pojmowany jest w kategoriach innego. W językoznawstwie kognitywnym domena pojęciowa, z której czerpiemy wyrażenia metaforyczne wymagane do zrozumienia innej domeny pojęciowej, określana bywa jako domena źródłowa. Domena pojęciowa, interpretowana w ten sposób, stanowi domenę docelową. Tak oto

⁷ В. Москвин, *Русская метафора. Очерк семиотической теории*, Издательство Ленанд, Москва 2006, s. 67; Ю. Рюриков. *Тропка тропов и дорога образов*. „Вопросы литературы” 1960, nr 4, s. 150.

⁸ В. Вовк, *Языковая метафора в художественной речи. Природа вторичной номинации*, Наукова думка, Киев 1988, s. 99.

⁹ А. Дорофеева, *Что скрывается в тайне метафоры? (О подходах к изучению метафоры западными учёными в XX в.)*, „Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация” 2014, nr 4, s. 158.

domena źródłowa ODZIEŻ jest powszechnie używana do wyjaśnienia docelowej domeny ŚNIEG. Wynika z tego, że metafory konceptualne są częścią wspólną języka i kultury.

Dyskurs¹⁰ poetycki jest z kolei tekstem poetyckim, zanurzonym w kulturze, czyli pojawiającym się za sprawą rozmaitych faktów pozajęzykowych. To właśnie w obrębie dyskursu poetyckiego łączliwość modeli metaforycznych staje się widoczna.

ANALIZA MATERIAŁU

Analizie w ujęciu semantycznym i kognitywnym poddano 172 wyrażenia metaforyczne wyekscerpowane z rosyjskiego dyskursu poetyckiego. Dotychczas modelowania metaforycznego w języku poetyckim analizie jeszcze nie poddawano¹¹. Opisowi podlega sposób metaforyzacji konceptów¹² ZJAWISKA PRZYRODY charakteryzujące jedną z pór roku — ZIMĘ¹³. Przedmiotem opisu w związku z tym będą koncepty: ŚNIEG, ZAMIEĆ, MRÓZ, SZRON, LÓD, ZASPA ŚNIEŻNA, GRAD, ZIMA (СНЕГ, ВЬЮГА, ПУРГА, МЕТЕЛЬ, БУРАН, МОРОЗ, ИНЕЙ, ЛЁД, СУГРОБ, ГРАД, ЗИМА). Konceptowi ZAMIEĆ (ŚNIEŻNA) w języku rosyjskim odpowiadają aż cztery leksemy: ВЬЮГА, ПУРГА, МЕТЕЛЬ, БУРАН.

Za podstawę modelowania metaforycznego przyjmujemy domenę źródłową. Modelowanie metaforyczne w oparciu o kryterium domeny źródłowej pozwala wyróżnić metaforę antropomorficzną, zoomorficzną, fitomorficzną, naturomorficzną i artefaktualną (przedmiotową). Podobny podział stosuje wielu lingwistów (piszą o tym między innymi Nikołaj Krasawskij, Marina Pimienowa, Anatolij Chudinow).

¹⁰ Pojęcie „dyskurs” ma tak wiele definicji, że stało się ono szersze nawet od pojęcia język (В. Карасик, *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*, Перемена, Волгоград 2002. Е. Милосердова, *Прагматика речевого общения: учебное пособие*, Издательство Тамбовского университета, Тамбов 2001).

¹¹ Analizą modeli metaforycznych w języku politycznym zajmował się między innymi Anatolij Baranow.

¹² Koncept to podstawowa jednostka konceptualnego obrazu świata, będąca jednocześnie jednostką pamięci i myślenia, a więc obrazu, odzwierciedlonego w psychice ludzkiej. Pojęcie „konceptualny obraz świata” mieści w sobie wiedzę, wyobrażenia o świecie (Е. Кубрякова, *Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира*, Языки славянской культуры, Москва 2004, s. 90).

¹³ O wyborze zimy zadecydowała szczególnie obfitość zjawisk przyrody towarzysząca tej porze roku.

Wskazane modele są strukturami konceptualnymi wyższego rzędu (np. metafora bazowa POWIERZCHNIA → ŚNIEG) i podlegają uszczegółowieniu do bardziej konkretnych wyrażen metaforycznych (np. metafora pomocnicza DYWAN → ŚNIEG). Opis obejmuje monometafory i polimetafory, zawierające wzorzec inkorporacyjny i korelacyjny (z wewnętrznym podziałem na modele jedno- i różnotypowe binarne oraz tercjalne). Zakładamy, że specyfika metaforyzacji konceptów ZJAWISKA PRZYRODY w dyskursie poetyckim znajduje odzwierciedlenie w sposobie ich modelowania, polegającym na wykorzystaniu modelu mono- i polimetaforycznego, co z kolei uwarunkowane jest zależnością między domeną docelową i źródłową.

1. MONOMETAFORYCZNY WZORZEC KONCEPTUALNY

Udział procentowy poszczególnych metafor konceptualnych w zebrałym materiale przedstawia się następująco: artefaktualna — 41,32%, antropomorficzna — 32,93%, zoomorficzna — 11,38%, naturomorficzna — 7,78%, fitomorficzna — 6,59%.

W rosyjskim dyskursie poetyckim dosyć często pojawiają się wzorce monometaforyczne¹⁴, w których występuje zaledwie jedna metafora konceptualna.

Pod pojęciem modelu metaforycznego rozumiemy schemat powiązań między domeną źródłową i docelową, który można zapisać za pomocą wzoru X to Y, czyli X podobne do Y, ponieważ zależność między elementami wzoru rozumiemy jako podobieństwo, a nie tożsamość¹⁵, np.: LÓD to ŁZY, czyli LÓD podobny do ŁEZ lub ŚNIEG to POŚCIEL, ŚNIEG podobny do POŚCIELI.

1.1. MONOMETAFORYCZNY WZORZEC ARTEFAKTUALNY

W rosyjskim dyskursie poetyckim artefaktualny (przedmiotowy) wzorzec metaforyczny charakteryzuje się największą frekwencją. Produktywna jest konceptualna metafora upodabniająca ZJAWI-

¹⁴ Monometaforyczne wzorce w rosyjskim dyskursie poetyckim należą do produktywnych. W artykule ze względów objętościowych w znacznym stopniu zredukowaliśmy liczbę przykładów ilustrujących ten model metaforyczny.

¹⁵ А. Чудинов, Э. Будаев, *Концептуальная метафора в политическом дискурсе: новые зарубежные исследования (2000–2004)*, „Вопросы когнитивной лингвистики” 2005, nr 2, s. 44.

SKA PRZYRODY do ODZIEŻY ze względu na podobieństwo funkcji, np. bazowa metafora konceptualna ODZIEŻ → ŚNIEG związana jest z wyobrażeniem, że zimą wszystko chowa się pod pokrywą śnieżną, a intensywne opady śniegu czynią otoczenie niewidocznym.

[1] Пусть сосны и ели

Всю зиму торчат,

В снега и метели

Закутавшись, спят.

(Тютчев, *Листья*).

Niech sosny i świerki

Całą zimę sterczą,

W śniegi i zamiecie

Otuliwszy się, śpią.

(Tutczew, *Liście*)¹⁶

Koncept ODZIEŻ pojawia się tutaj pośrednio poprzez czasownik *закутавшись* (metafora czasownikowa). W rosyjskim dyskursie poetyckim metafora konceptualna ODZIEŻ → ZJAWISKO PRZYRODY aktualizuje się między innymi w metaforze pomocniczej ARMIAK, SALOP → ŚNIEG. W obydwu przykładach nazwy odzieży – chłopskiej siermięgi (kaftana) i damskiej peleryny należy traktować jako symbol schronienia. Na podobieństwie nagromadzonego śniegu do części garderoby opierają się metafory konceptualne CZAPKA, CHUSTKA (BIAŁA, HAFTOWANA), SZAL → ŚNIEG.

[2] Заколдован невидимкой,

Дремлет лес под сказку сна.

Словно белою косынкой

Повязалась сосна.

(Есенин, *Пороша*)

Zaczarowany przez czapkę

niewidkę,

Drzemie las w bajce snu.

Jak gdyby białą chustkę

Założyła sosna.

(Jesienin, *Pierwszy śnieg*)¹⁷

[3] Скачет конь, простору много.

Валит снег и стелет шаль.

(Есенин, *Пороша*)

Galopuje koń, przestworza dużo.

Wali śnieg i ścieli szal.

(Jesienin, *Pierwszy śnieg*)

Do funkcji zasłaniania, przykrywania śnieżną powłoką odwołuje się konceptualna metafora POWŁOKA (OSŁONA, PŁASZCZ, CAŁUN, ZASŁONA, FIRANKA) → ŚNIEG.

¹⁶ Wszystkie polskie wersje tekstów poetyckich zawarte w artykule stanowią przekłady filologiczne sporządzone przez autora.

¹⁷ Słownik języka polskiego notuje leksem *porosza* ‘pierwszy śnieg, ponowa’ z kwalifikatorem dawny. W. Doroszewski, *Słownik języka polskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969. <http://sjp.pwn.pl/doroszewski/porosza> (10.03.2023).

Z kolei inna grupa metafor realizuje kognitywny model POWIERZCHNI i charakteryzuje ZJAWISKO PRZYRODY jako DYWAN, OBRUS, PIELUCHA, KOŁDRA (np. metafora konceptualna OBRUS → ŚNIEG).

Dosyć częstym sposobem konceptualizacji wiedzy o ZJAWISKACH PRZYRODY w rosyjskim dyskursie poetyckim jest metafora OZDOBA, KAMIEŃ SZLACHETNY → ZJAWISKO PRZYRODY (np. SREBRO → ŚNIEG podobieństwo koloru, połysku), której produktywność uwarunkowana jest tożsamością cech domeny źródłowej i docelowej – kształtem, kolorem, intensywnością blasku.

W analizowanym materiale poetyckim dosyć licznie występuje upodobnienie śniegu do przedmiotów ze względu na ich konsystencję i kolor, jak w konceptualnych metaforach KREDA → ŚNIEG oraz WATA → ŚNIEG.

1.2. MONOMETAFORYCZNY WZORZEC ANTROPOMORFICZNY

W zebranych materiale analitycznym metafora antropomorficzna należy do produktywnych w modelowaniu metaforycznym.

[4] **На двойном стекле
узоры
Начертил мороз.**
(Фет, *На двойном стекле
узоры*)

**Na podwójnej szybie wzory
Nakreślił mróz.**
(Fiet, *Na podwójnej szybie wzory*)

W przytoczonym przykładzie domena docelowa MRÓZ konceptualizuje się w charakterze KREŚLARZA za sprawą metafory CZŁOWIEK (KREŚLARZ) → MRÓZ (metafora czasownikowa *начертил мороз*). Następuje uszczegółowienie domeny źródłowej na podstawie funkcjonalnego podobieństwa (czynność rysowania, kreślenia).

Wśród licznych upodobnień domeny docelowej ZJAWISKO PRZYRODY do konceptu CZŁOWIEK znajdują się między innymi metafory konceptualne SIEROTA → ZIMA (cecha wspólna – osamotnienie), RZEŹBIARKA → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) (cecha wspólna – rzeźbienie, czynność lepienia), WIEDŹMA (JĘDZA) → ZIMA (cecha wspólna – złość), TRĘBACZ → ZAMIEĆ (БЬЮГА) (cecha wspólna – trąbienie).

1.3. MONOMETAFORYCZNY WZORZEC ZOOMORFICZNY

Przyjmujemy, że zoomorficzny wzorzec metaforyczny należy do konceptualnej metafory wyższego rzędu, w której domena źródłowa została wyrażona za pomocą konceptu ISTOTA ŻYWA. W rosyjskim dyskursie poetyckim jako domena źródłowa często występuje koncept ZWIERZĘ. Istotną cechą utożsamienia bywa wówczas zwykle szybkość, dynamika ruchu, kształt czy też głos.

[5] **Визжит метель,
Как будто бы кабан,**
Которого зарезать собрались.
(Есенин, *Метель*)

**Skomle zamieć,
Jakby dzik,**
Którego zarznąć zdecydowali.
(Jesienin, *Zamieć*)

W metaforze konceptualnej DZIK → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) (cecha wspólna — kształt, głos) następuje jej nałożenie na porównanie.

Najbardziej produktywne, detalizujące bazową konceptualną metaforę ZWIERZĘ → ZJAWISKO PRZYRODY, w rosyjskim dyskursie poetyckim są również metafory konceptualne: BIAŁE WILKI → ZASPA ŚNIEŻNA (cecha wspólna — wycie), WIELBŁĄDZICE → ZASPA ŚNIEŻNA (cecha wspólna — kształt), ROSOMAK → SZRON (cecha wspólna — kształt, kolor, drapieżność) oraz STADA → ŚNIEG (cecha wspólna — kształt, wielość).

[6] **(прощай)** Веретен
ворчливых царство,
Волков белых — рьянство.
(Цветаева, *А сугробы подаются*)

(żegnaj) Wrzecion gderliwych
królestwo,
Wilków białych — rączność.
(Cwietajewa, *A zaspy śnieżne cofają się*)

[7] **Горбуны-горбы-
верблюды —
Прощай,** домочадцы¹⁸!
(Цветаева, *А сугробы подаются*)

**Garbusy-garby-wielbłądźce —
Żegnajcie,** domownicy!
(Cwietajewa, *A zaspy śnieżne cofają się*)

Metafora konceptualna ornitologiczna PTAKI → ZJAWISKO PRZYRODY detalizuje się między innymi w następujących metaforach konceptualnych: ŁABĘDŹ → ZIMA (cecha wspólna — kolor, kształt), GOŁĄB → ZAMIEĆ (ВЬЮГА) (cecha wspólna — odgłosy,

¹⁸ Leksem *домочадцы* 'domownicy' należy do przestarzałych (С. Ожегов, *Словарь русского языка*, Русский язык, Москва 1981, s. 155; *Словарь современного русского литературного языка*, т. 3, ред. В. Чернышёв, Издательство Академии Наук СССР, Москва 1950–1965, s. 971).

gruchanie), BIAŁE ORŁY → ZASPA ŚNIEŻNA (cecha wspólna – kształt).

[8] Может, **вместо зимы**
на полях,
Это лебеди сели на луг.
(Есенин, *Я по первому снегу*
бреду)

Może, **zamiast zimy na polach,**
To łabędzie usiadły na łące.
(Jesienin, *Po pierwszym śniegu*
brodzą)

[9] **Прощай**, след незнам¹⁹,
непытан²⁰,
Орлов белых свита, [...] (Цветаева, *А сугробы подаются*)

Żegnaj, śladzie nieznany, miniony,
Orłów białych świto, [...] (Cwietajewa, *A zaspy śnieżne*
cofają się)

Rzadziej spotykamy bazową metaforę konceptualną entomologiczną OWADY → ZJAWISKO PRZYRODY, jak np.: BIAŁE MUCHY → ŚNIEG (cecha wspólna – wielkość, wielość), MESZKI → ŚNIEG (cecha wspólna – kształt, wielość).

1.4. MONOMETAFORYCZNY WZORZEC NATUROMORFICZNY

W rosyjskim dyskursie poetyckim występują naturomorficzne bazowe metafory konceptualne ZIEMIA → ŚNIEG i WODA → ŚNIEG, doprecyzowane metaforami PUSTYNIA, GÓRY → ŚNIEG i OCEAN, MORZE, FALA → ŚNIEG.

[10] Здравствуй, – **белая-свет-пустыня,**
Героическая зима!
(Цветаева, *Героизму пристало*
стынуть)

Witaj, – **biała-światło-pustynio,**
Heroiczna zimo!
(Cwietajewa, *Heroizmowi przystało*
marznąć (zastygać))

[11] Степь бесконечная и **снега**
Необозримый океан.
(Вяземский, *Зимняя прогулка*)

Step nieskończony i **śniegu**
Nieprzejrzany ocean.
(Wiaziemskij, *Spacer zimowy*)

W przypadku metafory pomocniczej PUSTYNIA → ŚNIEG cechą utożsamiającą domenę źródłową i docelową jest bezkres pustkowiec,

¹⁹ Leksem *незнам* ‘nieznany, niewiadomy’ należy do gwar dubieńskich, tulskich (*Словарь русских народных говоров*, t. 1–, red. Ф. Филин и др., Издательство Наука, Москва 1965–t. 21, s. 51).

²⁰ Leksem *непытан* został utworzony jako zaprzeczenie przymiotnika *пытанный* ‘miniony, doświadczony’, należącego do gwar środkowo-uralskich (*Словарь русских народных говоров*, t. 1–, red. Ф. Филин и др., Издательство Наука, Москва 1965–, t. 33, s. 201).

zaś dla metafory konceptualnej OCEAN → ŚNIEG — rozległość, po-fałdowanie.

Z punktu widzenia semantyki interesująco przedstawia się metafora bazowa ŻYWIOŁ → ZJAWISKO PRZYRODY, uszczegółowiona do metafory pomocniczej OGIEŃ → MRÓZ (cecha wspólna — blask), OGIEŃ (PŁOMIEŃ) → ŚNIEG (cecha wspólna — blask, temperatura i funkcja — topienie się) oraz DYM → ŚNIEG (cecha wspólna — kształt, kolor).

[12] **Веселый, искрометный лед.**
Но сердце — ледянистый²¹ слиток.
(Белый, *Отчаянье*)

Wesoły, iskrzący się lód.
Ale serce to zlodowaciała bryła.
(Biłyj, *Rozpacz*)

[13] Мир во власти зимних нег,
Миги застит дымный снег.
(Брюсов, *На лыжах*)

Świat we władzy zimowych rozko-
szy,
**Chwile zasłoni dymiący
śnieg.**
(Briusow, *Na nartach*)

1.5. MONOMETAFORYCZNY WZORZEC FITOMORFICZNY

W opisie zjawisk przyrody w rosyjskim dyskursie poetyckim powszechne są metafory fitomorficzne, wśród których najproduktywniejszą okazała się bazowa konceptualna metafora KWIAT → ZJAWISKO PRZYRODY, dla której istotne jest podobieństwo kolorystyczne kwiatów oraz padających białych płatków śniegu.

W rosyjskim dyskursie poetyckim konceptualna bazowa metafora KWIAT → ŚNIEG zostaje uszczegółowiona do metafor pomocniczych: KWIAT RUMIANKU, WIŚNI, DZWONKA, PRZEBIŚNIEGU, JABŁONI, BZU, CZEREMCHY → ŚNIEG (ŚNIEŻYNKA).

[14] **Падает снег** на дорогу —
Белый ромашковый цвет.
(Клюев, *Плач о Есенине*)

Pada śnieg na drogę —
Biały rumiankowy kwiat.
(Klujew, *Плач po Jesieninie*)

[15] Волынки вдали замирают,
**Снег летит, как вишневый
цвет...**
(Ахматова, *Белый дом*)

Dudy w oddali zamierają,
Śnieg leci, jak wiśni kwiat...
(Achmatowa, *Biały dom*)

²¹ Leksem *ледянистый* jest neologizmem autorskim (С. Ожеров, *Словарь русского языка*, Русский язык, Москва 1981, s. 283; *Словарь современного русского литературного языка*, т. 6, ред. В. Чернышёв, Издательство Академии Наук СССР, Москва 1950–1965, s. 121).

We wszystkich przykładach wybór istotnych cech konceptu KWIAT do metaforycznej ekspansji do domeny docelowej ŚNIEŻYNKA (ŚNIEG) odzwierciedla analogię kształtu i koloru.

Model fitomorficzny realizuje się również w pomocniczej metaforze konceptualnej ZIARNA ZBÓŻ → LÓD oraz KIŚCIE WINOGRONA → LÓD, należącej do zbioru metafor wyższego rzędu (bazowych) NASIONA → ZJAWISKO PRZYRODY oraz OWOCE → ZJAWISKO PRZYRODY. Metaforyzacja zachodzi na podstawie podobieństwa kształtu.

2. POLIMETAFORYCZNY WZORZEC KONCEPTUALNY

Polimetafora odnosi się do co najmniej dwu wzorców metaforycznych znajdujących się w jednym wyrażeniu metaforycznym i należy do bardzo produktywnych sposobów metaforyzacji konceptu ZJAWISKA PRZYRODY. Ze względu na kryterium łączliwości modeli metaforycznych wyróżniamy wzorce metaforyczne wewnętrzne – gdy jedno wyrażenie metaforyczne stanowi rezultat równoczesnej projekcji kilku wzorców metaforycznych oraz zewnętrzne – wówczas gdy kilka metaforycznych projekcji (semantycznie powiązanych) znajduje się w najbliższym kontekście²². Z uwagi na powiązanie domeny źródłowej z docelową możemy tu mówić o inkorporacji²³ i korelacji²⁴.

2.1. POLIMETAFORYCZNY WZORZEC INKORPORACYJNY

Polimetaforyczny inkorporacyjny wzorzec metaforyczny stosowany bywa do opisu jednego ZJAWISKA PRZYRODY (kilka modeli metaforycznych odnosi się do jednej domeny docelowej). Ze względu na zależność między domeną źródłową i docelową można byłoby go przedstawić w postaci wzoru $X \text{ to } Y + Y_1 \dots + Y_n$, gdzie X – domena docelowa, a Y – domena źródłowa, np. ŚNIEG (X) to BIEL (Y) + SREBRO (Y_1) + PERŁY (Y_2) + KREDA (Y_3)... + KONWALIA (Y_n). W ten sposób zachodzi poszerzenie obrazu semantycznego jednego ZJAWISKA PRZYRODY dzięki informacji znajdującej się w kilku domenach źródłowych.

²² А. Баранов, О типах сочетаемости метафорических моделей, „Вопросы языкознания” 2003, nr 3, s. 75.

²³ Inkorporacja ‘wcielenie, włączenie, przyłączenie’ (M. Szymczak, *Słownik języka polskiego*, t. 1, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978–1981, s. 791).

²⁴ Korelacja ‘wzajemne powiązanie, współzależność’ (Tamże, s. 1013).

2.1.1. JEDNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA

W rosyjskim dyskursie poetyckim w ramach inkorporacyjnego wzorca metaforycznego tworzone bywają zarówno metafory jednotypowe (np. fitomorficzno-fitomorficzna), jak i różnotypowe (np. artefaktualno-antropomorficzna).

2.1.1.1. JEDNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA

JEDNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA ARTEFAKTUALNO-ARTEFAKTUALNA SREBRO → ŚNIEG + BIEL (FARBA) → ŚNIEG

[16] Одна утеха, что местами
Налет белил и серебра
 Мягчит пушистыми чертами
 Работу тонкую пера...
 (Анненский, *Ноябрь*)

Jedyna pociecha, że miejscami
Nalot bieli i srebra
 Łagodzi puszystymi rysami
 Trud misterny pióra...
 (Annienski, *Listopad*)

Z uwagi na to, że występują tutaj dwa modele metaforyczne SREBRO → ŚNIEG (artefaktualny; cecha wspólna — kolor i połysk) oraz BIEL (FARBA) → ŚNIEG (artefaktualny; cecha wspólna — kolor, konsystencja) i jedna domena docelowa ŚNIEG, możemy mówić o polimetaforycznym modelu inkorporacyjnym. Jest to polimetafora jednotypowa binarna artefaktualno-artefaktualna. Występuje zewnętrzna łączliwość modeli metaforycznych — dwie projekcje metaforyczne kontekstualne.

JEDNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA ZOOMORFICZNO-ZOOMORFICZNA ZWIERZĘ → ZIMA + PTAK (SKRZYDŁA) → ZIMA

[17] Вот уж осень улетела
И примчалася²⁵ зима.
 Как на крыльях, **прилетела**
 Невидимо вдрут она.
 (Есенин, *Зима*)

Oto już jesień odleciała
I przygalopowała zima.
 Jak na skrzydłach **przyleciała**
 Niezauważalnie nagle (ona).
 (Jesienin, *Zima*)

Wykorzystano tutaj dwie domeny źródłowe ZWIERZĘ oraz PTAK (SKRZYDŁA) za sprawą metafory czasownikowej (*примчалася зима, прилетела*) do metaforycznego zobrazowania domeny do-

²⁵ Leksem *примчатся* ‘poruszać się z dużą prędkością, przypędzić, przygalopować’ ze względu na dynamikę ruchu przeważnie stosowany jest w odniesieniu do koni (рогѡwnaj: Лошадѡ мчалѡсь во весь воздух. *Словарь современного русского литературного языка*, т. 6, ред. В. Чернышев, Издательство Академии Наук СССР, Москва 1950–1965, s. 1408).

celowej ZIMA. Jest to polimetafora inkorporacyjna jednotypowa binarna zoomorficzno-zoomorficzna ze względu na obecność modelu metaforycznego ZWIERZĘ → ZIMA (zoomorficzna; cecha wspólna — galopowanie) oraz PTAK (SKRZYDŁA) → ZIMA (zoomorficzna; cecha wspólna — latanie). Mamy tutaj przykład zewnętrznej łączliwości wzorców metaforycznych — dwie projekcje metaforyczne kontekstualne.

2.1.2. RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA

2.1.2.1. RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA ANTROPOMORFICZNO-ARTEFAKTUALNA CZŁOWIEK → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) + CYGAŃSKIE SKRZYPCE → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ)

[18] **Плачет метель, как
цыганская скрипка.**
(Есенин, *Плачет метель, как
цыганская скрипка*)

**Płacze zamieć, jak cygańskie
skrzypce.**
(Jesienin, *Płacze zamieć, jak cy-
gańskie skrzypce*)

Za sprawą dwóch domen źródłowych CZŁOWIEK oraz CYGAŃSKIE SKRZYPCE wykorzystanych do opisu jednego konceptu ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) występuje tutaj polimetafora inkorporacyjna różnotypowa binarna artefaktualno-antropomorficzna. Zastosowano metaforę konceptualną CZŁOWIEK → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) (antropomorficzna; cecha wspólna — płacz) oraz INSTRUMENT MUZYCZNY (CYGAŃSKIE SKRZYPCE) → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) (artefaktualna; cecha wspólna — melodia, głos). Obserwujemy ponadto nałożenie metafory na porównanie oraz zewnętrzną łączliwość wzorców metaforycznych — występują one kolejno jeden po drugim.

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA FITOMORFICZNO-ANTROPOMORFICZNA ROŚLINA → ŚNIEG + CZŁOWIEK → ŚNIEG

[19] **Чахнет снег и болен
малокровьем
В веточках бессильно синих
жил.**
(Пастернак, *Март*)

**Więdnie śnieg i choruje na
anemię
W gałązkach bezsilnie sinych
żył.**
(Pasternak, *Marzec*)

Wykorzystano tutaj dwie domeny źródłowe ROŚLINA oraz CZŁOWIEK za sprawą metafory czasownikowej (*чахнет снег и болен*) do metaforycznego zobrazowania domeny docelowej ŚNIEG. Jest to

polimetafora inkorporacyjna różnotypowa binarna fitomorficzno-antropomorficzna ze względu na obecność modelu metaforycznego ROŚLINA → ŚNIEG (fitomorficzna; cecha wspólna – utrata świeżości [żywności]); dla rośliny to wędnięcie, a dla śniegu – topnienie) oraz CZŁOWIEK → ŚNIEG (antropomorficzna; cecha wspólna – chorowanie, anemia, bladość skóry). Jest to przykład zewnętrznej łączliwości wzorców metaforycznych – projekcje metaforyczne obok siebie.

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA FITOMORFICZNO-ARTEFAKTUALNA WINOGRONA → GRAD + SREBRO → GRAD

[20] Качнуло небо гневом грома,
Метнулась молния — и град
В воде запрыгал у паром,
Как серебристый виноград.
(Северянин, *Град*)

Zakołysało niebo gniewem
gromu,
Cisnął piorun — i **grad**
W wodzie zaczął skakać przy
promie,
Jak srebrzyste winogrona.
(Siewierianin, *Grad*)

Wykorzystano tutaj dwie domeny źródłowe OWOC (WINOGRONA) oraz SREBRO do metaforycznego zobrazowania konceptu GRAD. Jest to polimetafora inkorporacyjna różnotypowa binarna fitomorficzno-artefaktualna z powodu obecności metafory konceptuanej (OWOC) WINOGRONA → GRAD (fitomorficzna; cecha wspólna – kształt i kolor) oraz (METAL) SREBRO → GRAD (artefaktualna; cecha wspólna – blask). Ze względu na kryterium łączliwości modeli metaforycznych występuje tutaj łączliwość wewnętrzna, ponieważ jedno wyrażenie stanowi projekcję dwóch metafor konceptualnych (*серебристый виноград*). Obserwujemy nałożenie metafory na porównanie.

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA BINARNA ARTEFAKTUALNO-NATUROMORFICZNA PERŁY → ŚNIEG + OGIEŃ → ŚNIEG

[21] **В жемчугах горят березки,**
Черно-голые вчера.
(Брюсов, *Первый снег*)

W perłach płoną brzoźki,
Czarno-gole wczoraj.
(Briusow, *Pierwszy śnieg*)

Występują tutaj dwie domeny źródłowe PERŁY i OGIEŃ oraz jedna domena docelowa ŚNIEG. Jest to więc polimetafora inkorporacyjna różnotypowa binarna artefaktualno-naturomorficzna ze względu na

obecność metafory konceptualnej PERŁY → ŚNIEG (artefaktualna; cecha wspólna – blask, kolor) oraz OGIEŃ → ŚNIEG (naturomorficzna; cecha wspólna – blask; metafora czasownikowa *горят березки*). Ma miejsce łączliwość wewnętrzna, ponieważ w jednym wyrażeniu występują dwie metafory konceptualne.

2.1.2.2. RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA TERCJALNA

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA TERCJALNA ARTEFAKTUALNO-NATUROMORFICZNO-ARTEFAKTUALNA SREBRO → ŚNIEG + OGIEŃ (PŁOMIEŃ) → ŚNIEG + CEKINY → ŚNIEG

[22] **Серебро, огни и блески**, –
Цельный мир из серебра!
 (Брюсов, *Первый снег*)

Srebro, ogień i cekiny, –
Cały świat ze srebra!
 (Briusow, *Pierwszy śnieg*)

Wykorzystano domenę źródłową SREBRO, OGIEŃ (PŁOMIEŃ) oraz CEKINY do metaforyzacji konceptu ŚNIEG. Z tego powodu możemy mówić o polimetaforze inkorporacyjnej różnotypowej tercjalnej artefaktualno-naturomorficzno-artefaktualnej. Występują tutaj trzy metafory konceptualne: SREBRO → ŚNIEG (artefaktualna; cecha wspólna – blask), OGIEŃ (PŁOMIEŃ) → ŚNIEG (naturomorficzna; cecha wspólna – blask) i CEKINY → ŚNIEG (artefaktualna; cecha wspólna – blask). Ma też miejsce zewnętrzna łączliwość modeli metaforycznych.

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA TERCJALNA FITOMORFICZNO-ANTROPOMORFICZNO-ZOOMORFICZNA PRZEBIŚNIEG → ZAMIEĆ (ВЬЮГА) + CZŁOWIEK → ZAMIEĆ (ВЬЮГА) + ZWIERZĘ (РЫК) → ZAMIEĆ (ВЬЮГА)

[23] Пусть **вьюга белоцвет**
метет, –
Взревет; и развернет свой
 свиток.

(Белый, *Отчаянье*)

Niech **zamięć przebiśniegi**
zamiata, –
Zaryczy; i rozwinie swój zwój.
 (Biełyj, *Rozpacz*)

Za sprawą trzech domen źródłowych PRZEBIŚNIEG, CZŁOWIEK oraz ZWIERZĘ (РЫК) wykorzystanych do opisu jednego konceptu ZAMIEĆ (ВЬЮГА) występuje tutaj polimetafora inkorporacyjna różnotypowa tercjalna fitomorficzno-antropomorficzno-zoomorficzna. Odkrywamy też trzy metafory konceptualne: PRZEBIŚNIEG →

ZAMIEĆ (ВЬЮГА) (fitomorficzna; cecha wspólna — kształt, kolor), CZŁOWIEK → ZAMIEĆ (ВЬЮГА) (antropomorficzna; cecha wspólna — czynność zmiatania), ZWIERZĘ (РЫК) → ZAMIEĆ (ВЬЮГА) (zoomorficzna; cecha wspólna — ryczenie).

Ma tu miejsce powiązanie zewnętrznej (*вьюга белоцвет метет + взревет* — projekcje kontekstualne) i wewnętrznej (*вьюга белоцвет метет* — jedno wyrażenie i dwie metafory konceptualne) łączliwości wzorców metaforycznych.

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA INKORPORACYJNA TERCJALNA ZOOMORFICZNO-ATREFAKTUALNO-ANTROPOMORFICZNA PAJAC (MASKARADOWY) → ŚNIEG + STRÓJ BŁAZNA → ŚNIEG + MUCHY (BIAŁE) → ŚNIEG

[24] **Опять эти белые мухи,**
И крыши, и святочный дед,
И трубы, и **лес лопухий**
Шутом маскарадным одет.
(Пастернак, *Иней*)

Znowu te białe muchy,
I dachy, i Bożonarodzeniowy
dziadek,
I kominy, i **las kłapouchy**
W pajaca maskaradowego
ubrany.
(Pasteriak, *Szron*)

W niniejszym fragmencie wykorzystano domenę źródłową MUCHY (BIAŁE), STRÓJ BŁAZNA oraz PAJAC (MASKARADOWY) do metaforyzacji konceptu ŚNIEG. Z tego powodu możemy mówić o polimetaforze inkorporacyjnej różnotypowej tercjalnej zoomorficzno-artefaktualno-antropomorficznej. Występują tutaj trzy metafory konceptualne: MUCHY (BIAŁE) → ŚNIEG (zoomorficzna; cecha wspólna — kształt, wielość), STRÓJ BŁAZNA → ŚNIEG (artefaktualna; cecha wspólna — funkcja i kształt) oraz PAJAC (MASKARADOWY) → ŚNIEG (antropomorficzna; cecha wspólna — kształt). Obserwujemy tu zewnętrzną łączliwość wzorców metaforycznych.

2.2. POLIMETAFORYCZNY WZORZEC KORELACYJNY

Polimetaforyczny korelacyjny wzorzec metaforyczny stosowany bywa do opisu (powiązanych ze sobą znaczeniowo) dwóch lub więcej ZJAWISK PRZYRODY. Przyjmując za kluczową zależność między domeną źródłową i docelową tych ZJAWISK PRZYRODY, można go zilustrować wzorem: $X \text{ to } Y + X_1 \text{ to } Y_1 \dots + X_n \text{ to } Y_n$, gdzie X — domena docelowa, a Y — domena źródłowa, np. LÓD to KOLCE + ŚNIEG to OGIEŃ ... + ZIMA to JĘDZA.

2.2.1. RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA KORELACYJNA

W zebranych materiale analitycznym przeważają polimetafory różnotypowe.

2.2.1.1. RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA KORELACYJNA BINARNA

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA KORELACYJNA BINARNA ANTROPOMORFICZNO-ARTEFAKTUALNA CZŁOWIEK (CZARODZIEJKA) → ZIMA + FRĘDZLE → ŚNIEG

[25] **Чародейкою Зимою**
Околдован, лес стоит –
И под снежной бахромою,
Неподвижною, немою,
Чудной жизнью он блестит.
(Тютчев, *Чародейкою Зимою*
околдован лес стоит)

Przez czarodziejkę Zimę
Zaczarowany, las stoi –
I pod śnieżnymi frędzlami,
Nieruchomym, niemym,
Cudownym życiem błyszczy.
(Tutczew, *Przez czarodziejkę Zimę*
zaczarowany las stoi)

Występuje tutaj polimetaforyczny wzorzec korelacyjny, ponieważ opisowi podlegają dwa ZJAWISKA PRZYRODY — ZIMA i ŚNIEG (dwie domeny docelowe). Można wskazać metafory konceptualne CZŁOWIEK (CZARODZIEJKA) → ZIMA (antropomorficzna; cecha wspólna — czarowanie) + FRĘDZLE → ŚNIEG (artefaktualna; cecha wspólna — kształt), a więc jest to polimetafora korelacyjna różnotypowa — antropomorficzno-artefaktualna.

Obserwujemy tu przykład zewnętrznej łączliwości wzorców metaforycznych, ponieważ w bliskim kontekście znajdują się dwie projekcje metaforyczne znaczeniowo powiązane.

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA KORELACYJNA BINARNA ANTROPOMORFICZNO-ARTEFAKTUALNA CZŁOWIEK → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) + BIAŁE GWOŹDZIE → ŚNIEG

[26] Ach, **метель такая**, просто
черт возьми!
Забивает крышу белыми
гвоздями.
(Есенин, *Ach, метель такая,*
просто черт возьми!)

Ach, **zamieć taka**, po prostu niech
to diabli porwą!
Wbija w dach białe gwoździe.
(Jesienin, *Ach, zamieć taka, po pro-*
stu niech to diabli!)

Ze względu na obecność dwóch domen docelowych ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) oraz ŚNIEG jest to kolejny polimetaforyczny wzorzec, obraz dwóch zjawisk przyrody. Jedno wyrażenie metaforyczne stanowi re-

zultat jednoczesnej projekcji dwóch wzorców metaforycznych: CZŁOWIEK → ZAMIEĆ (МЕТЕЛЬ) (oparty na podobieństwie funkcjonalnym) oraz BIAŁE GWOŹDZIE → ŚNIEG (podobieństwo kształtu), dlatego jest to polimetafora korelacyjna różnotypowa antropomorficzno-artefaktualna.

Przykład ilustruje wewnętrzną łączliwość wzorców metaforycznych, ponieważ jedno wyrażenie metaforyczne stanowi rezultat równoczesnej projekcji dwóch wzorców metaforycznych.

2.3. RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA KORELACYJNO-INKORPORACYJNA TERCJALNA

W rosyjskim dyskursie poetyckim pojawiają się również połączenia metaforycznego modelu korelacyjnego z inkorporacyjnym.

RÓŻNOTYPOWA POLIMETAFORA KORELACYJNO-INKORPORACYJNA TERCJALNA
ANTROPOMORFICZNO-ARTEFAKTUALNO-NATUROMORFICZNA CZŁOWIEK → ZASPA
ŚNIEŻNA + KORONKA → ŚNIEŻYCA (ПУРГА) + ДЫМ → ŚNIEŻYCA (ПУРГА)

[27] **Срывается: кипит сугроб,
Пурговым кружевом**
**клокочет,
Пургой окуривает лоб,
Завьется в ночь и проохочет.**
(Белый, Отчаянье)

**Obrywa się: burzy się zaspą
śnieżną,
Śnieżycową koronką
bulgocze,
Śnieżycą odymia czoło,
Zwinie się w noc i porechocze.**
(Bielyj, Rozpacz)

Jest to kolejny przykład polimetafory korelacyjnej z powodu obecności dwóch domen docelowych ZASPA ŚNIEŻNA oraz ŚNIEŻYCA (ПУРГА). Występują tutaj również dwie polimetafory inkorporacyjne z uwagi na wykorzystanie kilku domen źródłowych (*срывается: кипит, проохочет*) do metaforycznego odzwierciedlenia domeny docelowej ZASPA ŚNIEŻNA oraz dwóch domen źródłowych (*кружевом клокочет, окуривает лоб*) dla domeny docelowej ŚNIEŻYCA (ПУРГА). W tym przypadku inkorporacyjne modele są częścią korelacyjnego wzorca metaforycznego.

Z uwagi na metaforę konceptualną CZŁOWIEK → ZASPA ŚNIEŻNA (antropomorficzna; cecha wspólna — czynność: burzenie się, śmiech), KORONKA → ŚNIEŻYCA (ПУРГА) (artefaktualna; cecha wspólna — kształt), ДЫМ → ŚNIEŻYCA (ПУРГА) (naturomorficzna; cecha wspólna — kształt, kolor; metafora czasownikowa — czynność

odymiania: Пургой окуривает лоб) jest to przykład polimetafory antropomorficzno-artefaktualno-naturomorficznej.

Ponieważ w niedalekim sąsiedztwie (kontekście) występuje kilka metaforycznych projekcji powiązanych znaczeniowo, mówimy o zewnętrznej łączliwości modeli metaforycznych.

PODSUMOWANIE

W analizowanym materiale poetyckim wyróżniono monometafory i polimetafory. Wśród monometafor (jedna metafora konceptualna) występują:

- artefaktualne,
- antropomorficzne,
- zoomorficzne,
- naturomorficzne,
- fitomorficzne.

Polimetafory podzielono na inkorporacyjne (stosowane do opisu jednego zjawiska przyrody – jedna domena docelowa) i korelacyjne (stosowane do opisu dwóch lub więcej zjawisk przyrody – dwie lub więcej domen docelowych). W zebranych materiale występują polimetafory:

- 1) inkorporacyjna jednotypowa binarna:
  - artefaktualno-artefaktualna (ŚNIEG),
  - zoomorficzno-zoomorficzna (ZIMA);
- 1a) inkorporacyjna różnotypowa binarna:
  - antropomorficzno-artefaktualna (ZAMIEĆ/METEЛЬ),
  - fitomorficzno-antropomorficzna (ŚNIEG),
  - fitomorficzno-artefaktualna (GRAD),
  - artefaktualno-naturomorficzna (ŚNIEG);
- 1b) inkorporacyjna różnotypowa tercjalna:
  - artefaktualno-naturomorficzno-artefaktualna (ŚNIEG),
  - zoomorficzno-artefaktualno-antropomorficzna (ZAMIEĆ/ВЬЮГА);
- 2) korelacyjna różnotypowa binarna:
  - antropomorficzno-artefaktualna (ZIMA+ŚNIEG),
  - antropomorficzno-artefaktualna (ZAMIEĆ/METEЛЬ+ŚNIEG);
- 3) korelacyjno-inkorporacyjna różnotypowa tercjalna:
  - antropomorficzno-artefaktualno-naturomorficzna (ZASPA ŚNIEŻNA/СУТРОБ+ŚNIEŻYCA/ПУРГА).

WNIOSKI

Analiza była prowadzona z punktu widzenia lingwistyki kognitywnej i wykazała obecność dwóch typów metafor: prostych, czyli monometafir oraz złożonych, czyli polimetafir.

Jak pokazuje analiza, metafory odnoszą się do bieli, wyrażanej poprzez jej odcienie, na przykład: białe muchy czy też białe ptaki lub szarawy dym. Biel jest zarówno statyczna — dzięki białym kwiatom (rumianku, wiśni, przebiśniegu, jabłoni, czeremchy), kredzie, wacie — jak i dynamiczna, odnosząca się do ptaków, czy innych zwierząt (koni, wilków). W modelowaniu metaforycznym została uchwycona dynamika i statystyka przyrody.

Poprzez odniesienie do przykrycia, powłoki (płaszcz, firanka, całun) metafory podkreśliły tajemniczość opisywanej białej pory roku. Przykłady wykazały, że uroku bieli dodaje również jej blask, stąd częste są odniesienia do srebra, cekinów. Nie umknęła uwadze kreatywność zimy, funkcja upiększania terenu poprzez rzeźbienie w bieli czy też zdobienie wzorami szyb.

W dynamikę zimy wpisują się także odgłosy śnieżnej zamieci przypominające ludzki płacz, dźwięk skrzypiec, trąby czy ryk zwierzęcia. Nie umknęła uwadze utrata żywotności śnieżnego puchu — topnienie w konfrontacji z wędnięciem roślin.

W metaforycznym modelowaniu konceptu ŚNIEG, ZAMIEĆ (ŚNIEŻYCA), MRÓZ, SZRON, LÓD, ZASPA ŚNIEŻNA, GRAD, ZIMA w rosyjskim dyskursie poetyckim wśród polimetafir wyróżniono inkorporacyjny i korelacyjny model metaforyczny, uzależniony od domeny docelowej i źródłowej. Stwierdzono znaczną przewagę polimetafir kontekstualnych (zewnętrznych) nad wewnętrznymi.

Duży procentowy udział artefaktualnej metafory w dyskursie poetyckim zapewne wynika z powszechnego charakteru wiedzy o przedmiotach. Niemala produktywność antropomorficznych konceptualnych modeli metaforycznych wiąże się z naturalną skłonnością człowieka do opisu i oceniania otaczającego świata poprzez pryzmat własnego Ja.

Przedstawiona analiza jest wprowadzeniem do szerszych badań, które mogą przyczynić się do wyróżnienia dodatkowych modeli metaforycznych, co w perspektywie prowadziłoby do wyciągnięcia kolejnych wniosków dotyczących sposobów modelowania metaforycznego w języku poetyckim. Widzimy możliwość dalszych badań przede wszystkim w obrębie polimetafir korelacyjnych oraz korelacyjno-

-inkorporacyjnych. Dokładniejszego zbadania wymaga wewnętrzna łączliwość modeli metaforycznych, wpływ jednoczesnej projekcji kilku metafor konceptualnych na semantyczny obraz ZJAWISKA PRZYRODY.

Poruszono zagadnienia rozbudowujące teorię metafory, przede wszystkim dzięki ustaleniu sposobów metaforyzacji konceptów ZJAWISKO PRZYRODY w dyskursie poetyckim z perspektywy lingwistyki kognitywnej i lingwokulturologii. Przedstawione podejście naszym zdaniem pozwala uwidocznic kreatywną funkcję metafory, polegającą na tym, że metafora ukierunkowuje nasze poglądy, akcentując pewne cechy i jednocześnie odsuwając na drugi plan inne, a przez to wzbogaca wiedzę o świecie.

Jak się okazuje, zapis werbalny jest kluczem do zrozumienia myślenia człowieka, a ujęcie konceptualne pozwala na wprowadzenie do wiedzy uporządkowania poprzez klasyfikację. Ponadto koncepty i dyskurs poetycki nieodłącznie wiążą się ze stałą współzależnością języka i kultury.

REFERENCES

- Ankersmit, Franklin. *Istoriya i tropologiya: vzlyot i padeniye metafory*. Moskva: Progress-Traditsiya, 2003 [Ankersmit, Франклин. *История и тропология: взлёт и падение метафоры*. Москва: Прогресс-Традиция, 2003].
- Arutyunova, Nina. "Nominatsiya i tekst." *Yazykovaya nominatsiya: vidy naimenovaniiy*. Boris Serebryannikov, and Anna Ufimtseva (eds.). Moskva: Nauka, 1977: 258–271 [Арутюнова, Нина. "Номинация и текст." *Языковая номинация: виды наименований*. Борис Серебрянников, Анна Уфимцева (eds.). Москва: Наука, 1977: 258–271].
- Baranov, Anatoliy. "O tipakh sochetayemosti metaforicheskikh modeley." *Vo prosy yazykoznaniiya*, 2003, no. 3: 73–94 [Баранов, Анатолий. "О типах сочетаемости метафорических моделей." *Вопросы языкознания*, 2003, no. 3: 73–94].
- Baranov, Anatoliy. *Deskriptornaya teoriya metafory*. Moskva: Yazyki slavyanskoj kul'tury, 2014 [Баранов, Анатолий. *Дескрипторная теория метафоры*. Москва: Языки славянской культуры, 2014].
- Beardslay, Monroe. "Metaforicheskoye spleteniye." *Teoriya metafory*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina. Moskva: Progress, 1990: 201–218 [Бирдсли, Монро. "Метафорическое сплетение." *Теория метафоры*. Нина Арутюнова, and Марина Журинская (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 201–218].
- Black, Max. "Metafora." *Teoriya metafory*. Nina Arutyunova, and Marina Zhurinskaya (eds.). Moskva: Progress, 1990: 153–172 [Блэк, Макс. "Метафора." *Теория метафоры*. Нина Арутюнова, and Марина Журинская (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 153–172].

- Chudinov, Anatoliy, and Eduard Budayev. "Kontseptual'naya metafora v politicheskom diskurse: novyye zarubezhnyye issledovaniya (2000–2004)." *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*, 2005, no. 2: 41–50 [Чудинов, Анатолий, and Эдуард Будаев. "Концептуальная метафора в политическом дискурсе: новые зарубежные исследования (2000–2004)." *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2005, no. 2: 41–50].
- Davidson, Donald. "Chto oznachayut metafory." *Teoriya metafory*. Nina Arutyunova, and Marina Zhurinskaya (eds.). Moskva: Progress, 1990: 173–194 [Дэвидсон, Дональд. "Что означают метафоры." *Теория метафоры*. Нина Арутюнова, and Марина Журина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 173–194].
- Dorofeyeva, Anna. "Chto skryvayetsya v tayne metafory? (O podkhodakh k izucheniyu metafory zapadnymi uchenyimi v XX v.)". *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 19. Lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikatsiya*, 2014, no. 4: 155–160 [Дорофеева, Анна. "Что скрывается в тайне метафоры? (О подходах к изучению метафоры западными учеными в XX в.)". *Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация*, 2014, no. 4: 155–160].
- Doroszewski, Witold. *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958–1969 <<http://sjp.pwn.pl/doroszewski/porosza>>.
- Karasik, Vladimir. *Yazykovoy krug: lichnost', kontsepty, diskurs*. Volgograd: Peremena, 2002 [Карасик, Владимир. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. Волгоград: Перемена, 2002].
- Kazarin, Yuriy. *Poeticheskiy tekst kak unikal'naya funktsional'no-esteticheskaya sistema*. Yekaterinburg: Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 2001 [Казарин, Юрий. *Поэтический текст как уникальная функционально-эстетическая система*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2001].
- Krasavskiy, Nikolay. *Emotsional'nyye kontsepty v nemetskoj i russkoj lingvokul'turakh*. Volgograd: Peremena, 2001 [Красавский, Николай. *Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах*. Волгоград: Перемена, 2001].
- Kubryakova, Yelena. "Teoriya nominatsii i slovoobrazovaniya." *Yazykovaya nominatsiya: vidy naimenovaniy*. Serebryannikov, Boris, and Ufimtseva, Anna (eds.). Moskva: Nauka, 1977: 69–81 [Кубрякова, Елена. "Теория номинации и словообразования." *Языковая номинация: виды наименований*. Серебрянников, Борис, and Уфимцева, Анна. (eds.) Москва: Наука, 1977: 69–81].
- Kubryakova, Yelena. *Yazyk i znaniye. Na puti polucheniya znaniy o yazyke: chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol' yazyka v poznanii mira*. Moskva: Yazyki slavyanskoj kul'tury, 2004 [Кубрякова, Елена. *Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира*. Москва: Языки славянской культуры, 2004].
- Kuz'mina, Natal'ya. *Intertekst i yego rol' v protsessakh evolyutsii poeticheskogo yazyka*. Yekaterinburg: Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 1999 [Кузьмина, Наталья. *Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 1999].
- Lakoff, George, i Mark Johnson. "Metafory, kotorymi my zhivem." Transl. Smirnov, Anatoly. *Teoriya metafory*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 387–415 [Лакофф, Джордж, and Марк Джонсон. "Метафоры, которыми мы живем." Transl. Смирнов, Анатолий. *Теория*

- метафоры*. Арутюнова, Нина, and Журинская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 387–415].
- Lakoff, George, i Mark Johnson. *Metafora w naszym życiu*. Transl. Krzeszowski, Tomasz P. Kraków: Wydawnictwo Aletheia, 1988.
- Luriya, Aleksandr. *Malen'kaya knizhka o bol'shoy pamyati (Um mnemonista)*. Moskva: Opustoshitel', 2017 [Лурия, Александр. *Маленькая книжка о большой памяти (Ум мнемониста)*. Москва: Опустошитель, 2017].
- Makkormak, Erl. "Kognitivnaya teoriya metafora." *Teoriya metafora*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 358–386 [Маккормак, Эрл. "Когнитивная теория метафоры." *Теория метафоры*. Арутюнова, Нина, and Журинская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 358–386].
- Miller, George. "Obrazy i modeli, upodobleniya i metafora." *Teoriya metafora*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 236–283 [Миллер, Джордж. „Образы и модели, уподобления и метафоры”. *Теория метафоры*. Арутюнова, Нина, and Журинская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 236–283].
- Miloserdova, Yelizaveta. *Pragmatika rechevogo obshcheniya: uchebnoye posobiye*. Tambov: Izdatel'stvo Tambovskogo universiteta, 2001 [Милосердова, Елизавета. *Прагматика речевого общения: учебное пособие*. Тамбов: Издательство Тамбовского университета, 2001].
- Mitosek, Zofia. *Mimesis. Zjawisko i problem*. Warszawa: PWN, 1997.
- Moskvin, Vasilii. *Russkaya metafora. Oчерk semioticheskoy teorii*. Moskva: Izdatel'stvo Lenand, 2006 [Москвин, Василий. *Русская метафора. Очерк семиотической теории*. Москва: Издательство Ленанд, 2006].
- Ortoni, Andrew. "Rol' skhodstva v upodoblenii i metafore." *Teoriya metafora*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 219–235 [Ортони, Эндрю. „Роль сходства в уподоблении и метафоре”. *Теория метафоры*. Арутюнова, Нина, and Журинская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 219–235].
- Ozhegov, Sergey. *Slovar' russkogo yazyka*. Moskva: Russkiy yazyk, 1981 [Ожегов, Сергей. *Словарь русского языка*. Москва: Русский язык, 1981].
- Petrov, Vladimir. "Metafora: ot semanticheskikh predstavleniy k kognitivnomu analizu." *Voprosy yazykoznanija*, 1990, no. 1: 135–146 [Петров, Владимир. "Метафора: от семантических представлений к когнитивному анализу." *Вопросы языкознания*, 1990, no. 1: 135–146].
- Pimenova, Marina, and Ol'ga Kondrat'yeva. "Subsfera 'artefakty' kak istochnik kontseptualizatsii vnutrennego mira cheloveka (diakhronicheskiy aspekt)." *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*, 2005, no. 1: 26–37 [Пименова, Марина, and Ольга Кондратьева. "Субсфера 'артефакты' как источник концептуализации внутреннего мира человека (диахронический аспект)." *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2005, no. 1: 26–37].
- Rezanova, Zoia. "Metaforicheskiy fragment vnutrenney formy yazyka." *Aktual'nyye problemy derivatologii, motivologii, leksikografii*. Bankova, Tat'yana, and Palagina, Vera (eds.). Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo universiteta, 1998: 12–26 [Резанова, Зоя. "Метафорический фрагмент внутренней формы языка." *Актуальные проблемы дериватологии, мотивологии, лексикографии*. Банкова, Татьяна, and Палагина, Вера (eds.). Томск: Издательство Томского университета, 1998: 12–26].

- Richards, Ivor. "Filosofiya ritoriki." *Teoriya metafory*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 44–67 [Ричардс, Айвор. "Философия риторики." *Теория метафоры*. Арутюнова, Нина, and Жури́нская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 44–67].
- Ricoeur, Paul. "Metaforicheskiy protsess kak poznaniye, voobrazheniye i oshchushcheniye." *Teoriya metafory*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 416–434 [Рикёр, Поль. "Метафорический процесс как познание, воображение и ощущение." *Теория метафоры*. Арутюнова, Нина, and Жури́нская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 416–434].
- Ricoeur, Paul. "Zhivaya metafora." *Teoriya metafory*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 435–456 [Рикёр, Поль. "Живая метафора." *Теория метафоры*. Арутюнова, Нина, and Жури́нская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 435–456].
- Ryurikov, Yuriy. "Tropika tropov i doroga obrazov." *Voprosy literatury*, 1960, no. 4: 148–167 [Рюриков, Юрий. "Тропика тропов и дорога образов." *Вопросы литературы*, 1960, no. 4: 148–167].
- Searle, John. "Metafora." *Teoriya metafory*. Arutyunova, Nina, and Zhurinskaya, Marina (eds.). Moskva: Progress, 1990: 307–341 [Серль, Джон. "Метафора." *Теория метафоры*. Арутюнова, Нина, and Жури́нская, Марина (eds.). Москва: Прогресс, 1990: 307–341].
- Shklovskiy, Viktor. *V chem osobennost' iskusstva? Sobraniye sochineniy v trekh tomakh*. Moskva: Khudozhestvennaya literatura, 1974 [Шкловский, Виктор. *В чем особенность искусства? Собрание сочинений в трёх томах*. Москва: Художественная литература, 1974].
- Slovar' russkikh narodnykh govorov*, t. 1–. Filin, Fedot at al. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1965–. [*Словарь русских народных говоров*, т. 1–. Филин, Федот и др. Москва: Издательство Наука, 1965–].
- Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka*, t. 1–17. Chernyshov, Vasily at al. Moskva-Leningrad: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, 1950–1965 [*Словарь современного русского литературного языка*, т. 1–17. Чернышёв, Василий at al. Москва-Ленинград: Издательство Академии Наук СССР, 1950–1965].
- Szymczak, Mieczysław. *Słownik języka polskiego*. T. 1–3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978–1981.
- Tabakowska, Elżbieta. *Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu*. Kraków: Universitas, 1993.
- Teliya, Veronika. "Vtorichnaya nominatsiya i yeyo vidy." *Yazykovaya nominatsiya: vidy naimenovaniy*. Serebryannikov, Boris, and Ufimtseva, Anna (eds.). Moskva: Nauka, 1977: 102–112 [Телия, Вероника. "Вторичная номинация и ее виды." *Языковая номинация: виды наименований*. Серебрянников, Борис, and Уфимцева, Анна (eds.). Москва: Наука, 1977: 102–112].
- Ufimtseva, Anna. *Leksicheskoye znacheniye. Printsip semiologicheskogo opisaniya leksiki*. Moskva: Yeditorial URSS, 2020 [Уфимцева, Анна. *Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики*. Москва: Едиториал УРСС, 2020].
- Vovk, Valentin. *Yazykovaya metafora v khudozhestvennoy rechi. Priroda vtorichnoy nominatsii*. Kiyev: Naukova dumka, 1988 [Вовк, Валентин. *Языковая метафора в художественной речи. Природа вторичной номинации*. Киев: Наукова думка, 1988].

SPECYFIKA METAFORYZACJI KONCETÓW...

метафора в художественной речи. Природа вторичной номинации. Киев: Наукова думка, 1988].
Vygotskiy, Lev. *Psikhologiya razvitiya cheloveka.* Moskva: Izdatel'stvo Smysl, Eksmo, 2005 [Выготский, Лев. *Психология развития человека.* Москва: Издательство Смысл, Эксмо, 2005].